

Министерство образования Республики Беларусь
Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка

Институт повышения квалификации и переподготовки

ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ВЗРОСЛЫХ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ

*Сборник научных статей
Международной научно-практической
конференции,
посвященной 105-летию БГПУ
Минск, 22–23 ноября 2019 г.*

Минск
БГПУ
2019

УДК 37.018.46

ББК 74.4

Д68

Редакционная коллегия:

Шеститко И.В., Радыгина В.В., Клезович О.В., Кислякова Ю.Н.

Научный редактор:

Стрелкова И.Б., кандидат педагогических наук, доцент

Рецензенты:

Торхова А.В., доктор педагогических наук, профессор

Зеленко О.В., доктор педагогических наук, доцент

Д68

Дополнительное образование взрослых: международные тенденции и национальные приоритеты : сборник научных статей Международной научно-практической конференции, посвященной 105-летию БГПУ, Минск, 22–23 ноября 2019 г. / Белорус. гос. пед. ун-т имени Максима Танка ; редкол.: И. В. Шеститко [и др.] ; науч. ред. И. Б. Стрелкова. – Минск : БГПУ, 2019. – 300 с. ISBN 978-985-541-689-1.

В сборник включены статьи участников Международной научно-практической конференции «Дополнительное образование взрослых: международные тенденции и национальные приоритеты».

Издание представляет теоретический и практический интерес для широкого круга учёных и специалистов в области дополнительного профессионального образования взрослых, инклюзивного образования, проектной деятельности, наукометрии, информационных технологий; преподавателей, аспирантов, магистрантов и студентов, а также для всех, кто интересуется инновациями и основными тенденциями развития дополнительного образования взрослых в Республике Беларусь и за рубежом.

Авторы несут ответственность за достоверность представленной информации.

УДК 37.018.46

ББК 74.4

ISBN 978-985-541-689-1

© Оформление. БГПУ, 2019

квалификации и переподготовки педагогических кадров, предоставив педагогам и руководителям возможность повышать свой профессиональный уровень своевременно и в удобное для них время.

Список использованных источников:

1. Федоров, В. Н. Сетевое пространство как фактор инновационного развития образовательных систем : материалы / В. Н. Федоров. – Ульяновск, 2012. – 17 с.
2. Адамский, А. Модель сетевого взаимодействия / А. Адамский // Первое сентября. – 2002. – № 4. – С. 49–53.
3. Василевская, Е. В. Сетевая организация как новый тип отношений и деятельности в современных условиях / Е. В. Василевская // Методист. – 2004. – № 5. – С. 18–22.
4. Абанкина, И. В. Эффективные модели сетевого межведомственного взаимодействия организаций, реализующих программы дополнительного образования [Электронный ресурс] / И. В. Абанкина. – Режим доступа: conf.iro.yar.ru/fileadmin/materials2014/plenar_abankina-iv.ppt. – Дата доступа: 14.10.2019.
5. Попова, И. Н. Сетевое взаимодействие как ресурс развития общего и дополнительного образования [Электронный ресурс] / И. Н. Попова // Мир науки : Интернет-журн. – 2016. – Т. 4, № 6. – Режим доступа: <http://mir-nauki.com/PDF/47PDMN616.pdf>. – Дата доступа: 10.10.2019.

УДК 37(476)(091)

**ПРЫЯРЫТЭТНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ Ў РАСПРАЦОЎЦЫ АСНОЎ
СІСТЭМЫ АДУКАЦЫІ НА БЕЛАРУСІ (ПЕРШАЯ ТРЭЦЬ XX ст.)**

*Петрашэвіч Іна Іваноўна,
Інстытут павышэння кваліфікацыі і пераподрыхтоўкі
Беларускага дзяржаўнага педагагічнага
ўніверсітэта імя Максіма Танка,
Мінск, Рэспубліка Беларусь
i.i.petrashevich@gmail.com*

Прадстаўлены аналіз напрамкаў рэфармавання сістэмы адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь у першай трэці XX стагоддзя. Аўтарам у рамках выдзеленых этапаў станаўлення школы (дарэвалюцыйнага і пострэвалюцыйнага) разглядаюцца дзяржаўныя арыенціры ў яе пабудове і прыярытэтыя каштоўнасці «новай школы», якія выступаюць асновай яе функцыянавання.

Ключавыя словы: прыярытэтыя каштоўнасці, сістэма адукацыі, першая трэць XX ст.

**PRIORITY VALUES IN THE DEVELOPMENT OF THE FOUNDATIONS
OF THE EDUCATION SYSTEM IN BELARUS
(THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY)**

*Inna Petrashevich
Institute for Advanced Studies and Retraining
of the Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank,
Minsk, Republic of Belarus
i.i.petrashevich@gmail.com*

The article presents an analysis of the directions of reforming the education system in the Republic of Belarus in the first third of the twentieth century. The author within the allocated stages of formation of school (pre-revolutionary and post-revolutionary) considers the state reference points in its construction and priority values of «new school» which act as a basis of its functioning.

Key words: priority values, education system, the first third of the twentieth century.

Развіццё капіталізму на пачатку XX ст. выклікала неабходнасць распрацоўкі новых патрабаванняў да якасці адукацыі, пашырэння сярэдняй адукацыі, павелічэння колькасці сярэдніх агульнаадукацыйных устаноў. Змяненне патрабаванняў да адукацыі абумоўлівалася ўзрастаючымі запатрабаваннямі грамадства ў высокакваліфікаваных рабочых і адукаваных спецыялістах. Існаваўшыя ўстановы сярэдняй адукацыі не забяспечвалі адпаведны запатрабаванням грамадства ўзровень падрыхтоўкі навучэнцаў. Вастрыню набыла праблема рэфармавання сістэмы сярэдняй адукацыі, павелічэння ліку вучэбных устаноў, паколькі Паўночна-заходні край працягваў заставацца адным з самых адсталых у вобласці асветы.

У першым дзесяцігоддзі новага стагоддзя (1905 г.) на Беларусі існавалі 23 сярэднія навучальныя ўстановы (8 мужчынскіх і 10 жаночых гімназій, 1 мужчынская прагімназія, 3 рэальныя і 1 камерцыйнае вучылішча). У сетку прыватных сярэдніх навучальных устаноў уваходзілі 2 вучэбныя ўстановы I разраду, 12 – II разраду і 65 падрыхтоўчых вучылішч III разраду [8, с. 17–18].

Рэвалюцыйныя падзеі 1905–1907 гг. паклалі пачатак барацьбе за перабудову школы на дэмакратычных пачатках. Яскравым сведчаннем гэтаму з’яўляюцца наказы настаўнікаў Беларусі дэпутатам I і II Дзяржаўных дум аб неабходнасці ліквідацыі паліцэйска-царкоўнай апекі над школай, увядзення навучання на роднай мове. З’езд групы настаўнікаў Мінскай губерні (чэрвень, 1906 г.) прыняў рашэнне аб далучэнні да Усерасійскага настаўніцкага саюза, а з’езд настаўнікаў у Вільні (май, 1907 г.) прыняў пастанову аб стварэнні «Беларускага настаўніцкага саюза», рашыў неабходным весці барацьбу за перабудову школ на дэмакратычных пачатках, за выкладанне навучальных прадметаў на роднай мове [6, с. 214].

Пасля падзей 1905–1907 гг. на тэрыторыі Беларусі праведзены шэраг мерапрыемстваў у адносінах да адукацыі: зняты абмежаванні на адкрыццё прыватных навучальных устаноў па нацыянальных і рэлігійных адзнаках, адмяняліся забароны навучэнцам карыстацца беларускай мовай у зносінах паміж сабой і настаўнікамі, дазвалялася выкладанне беларусам-католікам Закона Божага на беларускай мове. Пэралічаныя меры паспрыялі справе закладвання асноў нацыянальнай школы.

Значны ўклад у справу стварэння беларускай нацыянальнай школы ў перадрэвалюцыйны перыяд унеслі К. Каганец, Я. Колас, Я. Купала, Цётка, В. Ластоўскі і інш. Яны распрацавалі канцэпцыю, галоўнай мэтай якой стала выхаванне нацыянальнай самасвядомасці беларускіх дзяцей [4, с. 58]. У 1906–1910 гг. К. Каганец, Цётка і Я. Колас надрукавалі першыя падручнікі на беларускай мове. Менавіта мова, на думку педагогаў-тэарэтыкаў пачатку XX ст., павінна была стаць галоўным сродкам педагагічнай сістэмы нацыянальнай школы. Педагогі-тэарэтыкі Беларусі асноўвалі свае погляды на ідэях вядомага рускага вучонага К.Дз. Ушынскага, які распрацаваў метадычныя ўказанні і лічыў, што выкладанне роднай мовы павінна мець тры задачы: развіццё мовы дзіцяці; усведамленне дзецьмі роднай мовы як найвялікшай каштоўнасці; засваенне логікі мовы (яе граматыкі) [9, с. 148].

Практычнаму ажыццяўленню справы нацыянальнай адукацыі ў пачатку XX ст. перашкаджалі царскі ўрад і Першая сусветная вайна. Тым не менш у 1916–1918 гг. беларускія гімназіі дзейнічалі ў Слуцку, Будславе. Выкладанне на беларускай мове ажыццяўлялася ў Беларускай Урадавай кансерваторыі і Каталіцкай духоўнай семінарыі [4, с. 58]. Мерапрыемствы па стварэнні нацыянальнай школы сталі падмуркам для далейшага станаўлення беларускай нацыянальнай школы. Пачатая справа была больш поўна рэалізавана ў перыяд беларусізацыі ў першай палове 20-х гг.

Далейшае развіццё капіталістычнага спосабу вытворчасці, новыя патрабаванні да адукацыі аказалі ўплыў на рост сеткі сярэдніх навучальных устаноў. Напярэдадні падзей 1917 г. можна адзначыць невялікі рост сеткі сярэдніх навучальных устаноў на тэрыторыі Беларусі. Так, у 1914 г. у Беларусі налічвалася ўжо 13 мужчынскіх і 17 жаночых урадавых гімназій, 7 рэальных і адно камерцыйнае вычлішча, 16 мужчынскіх і 23 жаночыя прыватныя школы I разраду, 5 мужчынскіх і 40 жаночых – II разраду [7, с. 18]. У 1914/1915 навучальным годзе – 71 поўных і 119 няпоўных сярэдніх школ [5, с. 249]. Рост сярэдніх навучальных устаноў, хоць і нязначны, сведчыў аб папулярнасці сярэдняй адукацыі сярод насельніцтва.

У разглядаемы перыяд (1900–1917 гг.) адбыўся рост сеткі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, якія рыхтавалі спецыялістаў для розных галін народнай гаспадаркі. Па колькасці сярэдніх спецыяльных навучальных

устаноў, якія рыхтавалі спецыялістаў у галіне народнай адукацыі, першае месца займалі настаўніцкія семінары, якія выпускалі настаўнікаў для пачатковых школ. Настаўніцкія семінары дзейнічалі ў наступных гарадах Паўночна-заходняга краю: Маладзечна, Полацк, Нясвіж, Свіслач. У 1909–1915 гг. былі адкрыты семінары ў Рагачове, Гомелі, жаночыя семінары ў Оршы і Барысаве [6, с. 213]. У 1910–1914 гг. былі адкрыты настаўніцкія інстытуты ў Мінску, Віцебску, Магілёве. Праграма гэтых навучальных устаноў была шырэйшая, чым у семінарыях. Яны ажыццяўлялі падрыхтоўку настаўнікаў для пачатковых школ павышанага тыпу.

Аднак дадзеныя меры па адкрыцці сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і настаўніцкіх інстытутаў, якія рыхтавалі спецыялістаў для народнай адукацыі, не вырашалі галоўнай задачы, якая стаяла на павестцы дня і патрабавала хуткага вырашэння, забеспячэння сярэдніх навучальных устаноў Беларусі настаўнікамі з вышэйшай педагагічнай адукацыяй.

Са зваржэннем царскага ўрада пачалася змястоўная перабудова сістэмы адукацыі. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі У.І. Ленін распрацаваў стратэгію і тактыку развіцця народнай асветы, неаднаразова пакрэсліваў, што толькі школа зможа замацаваць перамогу рэвалюцыі [9, с. 196]. 15 снежня 1917 г. прынята дырэктыва аб пераходзе навучальных устаноў духоўнага ведамства ў распараджэнне Народнага камісарыята асветы. У студзені 1918 г. падпісаны дэкрэт аб аддзяленні царквы ад дзяржавы і школы ад царквы. Новая школа стала свецкай, ліквідаваліся саслоўныя і нацыянальныя абмежаванні, няроўнасць жанчын у адукацыі.

У жніўні 1918 г. адбыўся першы Усерасійскі з’езд, прысвечаны пытанню асветы. На з’ездзе было прынята «Палажэнне аб адзінай працоўнай школе». Усім навучальным установам прысвойвалася назва «Адзіная працоўная школа», яна ўключала 2 ступені: першая – 5 год навучання, другая – 4 гады навучання. З’ездам была прынята таксама «Дэкларацыя аб адзінай працоўнай школе», у якой падкрэслівалася, што савецкая школа павінна быць не толькі бясплатнай, але і абавязковай і даступнай для ўсіх.

Сістэма адукацыі ў Беларусі развівалася на аснове «Палажэння аб адзінай працоўнай школе», якое было зацверджана УЦВК РСФСР 16 кастрычніка 1918 г. [11, с. 70]. «Адзіная працоўная школа» Беларусі ўключала 2 ступені: I ступень – 5 гадоў, II ступень – 4 гады [9, с. 197].

3 лістапада 1917 г. у Беларусі пачалі стварацца новыя абласныя, губернскае, павятовыя і валасныя органы народнай адукацыі, а ў снежні 1917 г. пачаў дзейнічаць Камісарыят асветы Заходняй вобласці. Пераўтварэнні ў галіне асветы на тэрыторыі Беларусі ўскладняліся акупацыяй Беларусі нямецкімі, потым белапольскімі войскамі. У свабодных ад акупацыі павеатах Віцебскай і Магілёўскай губерняў школы ствараліся на аснове «Палажэння аб

адзінай працоўнай школе РСФСР». Значнай падзеяй у справе рэфармавання школы ў Беларусі з'явіўся з'езд настаўнікаў-беларусаў (Масква, 21–23 ліпеня 1918 г.). Яго ўдзельнікі падтрымалі мерапрыемствы савецкай улады і выразілі гатоўнасць праводзіць яго на месцах [9, с. 198].

Пошукі шляхоў рацыянальнай пабудовы сістэмы школьнай адукацыі ў БССР ажыццяўляліся ў 1917–1920 гг. на аснове такіх прынцыпаў, як: нацыянальная школа з навучаннем на роднай мове; свецкасць на ўсіх узроўнях навучання; раўнапраўе ў адносінах адукацыі мужчын і жанчын; пераемнасць усіх звенняў адукацыі [11, с. 69]. У студзені 1919 г. створаны Народны камісарыят асветы Беларусі. Пры мясцовых органах улады – аддзелы народнай адукацыі. К пачатку 1919 г. на тэрыторыі Беларусі былі ліквідаваны ранейшыя назвы школ, створана адзіная працоўная школа дзвюх ступеней. I ступень школы прадугледжвала пяцігадовы курс навучання (навучэнцы ад 8 да 13 гадоў), II ступень – чатырохгадовы курс навучання (навучэнцы ад 13 да 17 гадоў) [9, с. 198].

Ажыццяўленне гэтай праграмы сустрэлася з многімі цяжкасцямі. Вынікамі грамадзянскай вайны і межэжнай інтэрвенцыі на Беларусі з'явіліся недахоп настаўнікаў, падручнікаў, пашкоджаная матэрыяльная база. Па пералічаных прычынах аказалася неажыццявімым забеспячэнне прафесійнай адукацыі на базе дзевяцігодкі. Немагчыма было таксама арганізаваць сувязь вучэбна-выхаваўчай работы школы II ступені з вытворчым навучаннем, як таго патрабавала «Палажэнне аб адзінай працоўнай школе».

Працэс рэфармавання сістэмы народнай адукацыі прывёў да таго, што на тэрыторыі Беларусі ў сярэдзіне 20-х гадоў была створана адзіная школьная сістэма [6, с. 289]. Яна не прадстаўляла сабой яшчэ закончаны цыкл, паколькі 7-гадовая школа не з'яўлялася вышэйшым тыпам агульнаадукацыйнай школы і не магла забяспечыць падрыхтоўку, неабходную для далейшага навучання ў вышэйшай школе.

Прамысловасць Беларусі адчувала патрэбу ў хутэйшым выпуску спецыялістаў. Крытыка школы II ступені прымусіла Нарком асветы ліквідаваць яе, а малодшыя класы рэарганізаваць у сямігадовую школу [11, с. 71]. Пытаннем сярэдняй школы была прысвечана партыйная нарада ў 1922 г., на якой было выказана мэтазгодным панізіць узровень агульнай адукацыі з 17 да 15 гадоў і перайсці ад дзевяцігадовай школы да сямігадовай. Гэта мера, вымушаная і часовая, з'явілася вынікам галечы і разарэння краіны [11, с. 71]. Сямігадовая школа стала асноўным тыпам навучальных устаноў у рэспубліцы. Яна ахоплівала дзяцей ад 8 да 15 гадоў і рыхтавала іх да спецыяльнай адукацыі. На базе сямігадовай школы ствараліся трохгадовыя і чатырохгадовыя тэхнікумы. I-я ступень сямігадовай школы (8–12 гадоў) ставіла перад сабой мэту забяспечыць засваенне навучэнцамі асноўных

навыкаў і уменияў. II-я ступень (12–15 гадоў) мела наступную мэту – навучыць выхаванцаў арыентавацца ў вучэбным і працоўным матэрыяле, зблізіць школьнае навучанне з грамадска-прамысловым працэсам, рыхтаваць вучняў да атрымання спецыяльнай адукацыі.

Рэарганізацыя школьнай сістэмы аказала ўплыў на колькасць сярэдніх навучальных устаноў. У пачатку 1921 г. на тэрыторыі рэспублікі працавалі 122 поўныя і няпоўныя сярэднія школы II-й ступені, к 1 студзеню 1922 г. засталася толькі 27 школ. На пачатку вясны 1922 г. школы II-й ступені перасталі існаваць [5, с. 144–145]. Са студзеня 1922 г. на тэрыторыі Беларусі пачалося планамернае скарачэнне сеткі школ да ўзроўню, адпавядаючага матэрыяльным магчымасцям – заставаліся толькі тыя школы, якія мелі прыгодныя да работы памяшканні і абсталяванне. Скарачэнне школьнай сеткі спынілася ў 1923/24 навучальным годзе. З гэтага году пачалася планамерная падрыхтоўчая работа па ўвядзенні ўсеагульнага навучання. Так, у 1921/22 навучальным годзе налічвалася 155 няпоўных сярэдніх школ, у 1922/23 – 186, у 1923/24 – 185, а ў 1924/25 – ужо 280 няпоўных сярэдніх навучальных устаноў [5, с. 147].

Такім чынам, да 1922 г. склалася стройная сістэма школьнай адукацыі: пачатковая (чатырохгадовая школа), асноўная (сямігадовая) і старшая ступень агульнаадукацыйнай школы – 9–10 год навучання. Станоўчым было тое, што ніжэйшая школы з’яўлялася прыступкай для вышэйшай.

Вынікамі далейшых пошукаў шляхоў рэфармавання сярэдняй агульнаадукацыйнай школы былі праект сістэмы народнай адукацыі Наркома асветы (1928 г.), пастановы «Аб пачатковай і сярэдняй школе» (5 верасня 1931 г.), «Аб вучэбных праграмах і рэжыму ў пачатковай і сярэдняй школе» (25 жніўня 1932 г.) [5, с. 157–159].

Змяніўся сацыяльны характар новай школы, яна павінна была ажыццяўляць работу па ліквідацыі недахопаў, устарэлых неэфектыўных дарэвалюцыйных метадаў навучання, выкараненні фармалізму. Але не адхіляўся таксама станоўчы вопыт навучання і выхавання дарэвалюцыйнай школы, усё самае лепшае, што было дасягнута ў метадах навучання і выхавання. Паспяховае выкананне задач новай школы цалкам залежала ад падрыхтаванасці педагогаў, іх прафесіяналізму і майстэрства. Якасная прафесійная падрыхтоўка настаўнікаў – наступная найважнейшая задача, звязаная з рэфармаваннем адукацыі.

1924 г., калі ЦВК БССР была прынята пастанова аб практычных мерапрыемствах па правядзенні нацыянальнай палітыкі, можна лічыць пачаткам беларусізацыі асветы і школы, якая набыла дзяржаўны характар. Перабудова ўсёй сістэмы школьнай адукацыі, нацыянальная палітыка, пачатак якой быў пакладзены, як адзначалася на XI з’ездзе Камуністычнай партыі Беларусі, яшчэ ў 1917 г., вызначалі накірункі далейшых навуковых пошукаў

айчынных педагогаў [1, с. 415]. У перыяд з 1917 г. да канца 20-х гг. насельніцтва рэспублікі праяўляла павышаную цікавасць да нацыянальнай беларускай школы і не заставалася ў баку ад яе стварэння. У якасці сведчання выступаюць шматлікія звароты ў Беларускаю школьную раду з пажаданнем, каб «дзеткі вучыліся ў беларускіх школах» [10, с. 54].

Дзейнасць па беларусізацыі школы перажывала перыяд ажыўлення пасля прыняцця ў сакавіку 1919 г. урадам ЛітБела дэкрэта «Аб рэарганізацыі школьнай справы», які з'явіўся замацаваннем і паслядоўным завяршэннем разрозненых пачынанняў у школьнай справе. Асабліва ўвага ўдзялялася вырашэнню пытанняў нацыянальнай палітыкі ў галіне школьнага будаўніцтва. Пяць агульнадзяржаўных моў – беларуская, літоўская, руская, яўрэйская і польская перашкаджалі прывядзенню школьнай сістэмы да агульнага стандарту. (У 1920–30 гг. на тэрыторыі Беларусі дзейнічалі дзевяць тыпаў нацыянальных школ – беларускія, яўрэйскія, рускія, польскія, латышскія, украінскія, літоўскія, нямецкія, эстонскія). На працягу 1919 г. у губернях і паветах праходзілі з'езды, нарады, курсы настаўнікаў. Пачалася інтэнсіўная перападрыхтоўка настаўнікаў да працы ў новай школе. III Усебеларускі з'езд Саветаў (снежань, 1921 г.) звярнуў ўвагу на неабходнасць «распаўсюджвання асветы і культуры на беларускай мове».

Працэс беларусізацыі ў 20-я гг. XX ст. можна назваць арганізацыйным перыядам. З 1920/21 навучальнага года НКА пачаў прымаць захады аб навучанні на беларускай мове, адкрыцці беларускіх школ, увядзенні ў школах нацыянальных меншасцей беларускай мовы як абавязковай.

Надзённыя пытанні пабудовы нацыянальнай школы адлюстраваны ў творах прадстаўнікоў беларускага адраджэння Б. Тарашкевіча, А. Смоліча, С. Некрашэвіча, Я. Лёсіка, Я. Карскага [2, с. 45]. Пэралічаныя вучоныя і грамадскія дзеячы ўдзельнічалі ў стварэнні сеткі нацыянальных навучальных устаноў, арганізацыі базы па выданні падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў і мастацкай літаратуры на беларускай мове. Так, Б. Тарашкевіч выдаў у Вільні першую «Беларускую граматыку для школ», А. Смоліч – «Геаграфію Беларусі», С. Некрашэвіч – «Лемянтар». Заслуга Я. Лёсіка ў тым, што ён разгарнуў шырокую выдавецкую справу, быў адным з самых актыўных змагароў за нацыянальную беларускую школу, глыбока абгрунтаваў тэарэтычныя асновы нацыянальнай адукацыі і ролю ў гэтым дзяржавы.

Навуковай аргументацый шляхоў стварэння нацыянальнай школы і асветы і прыкладам асабістага ўдзелу ў працэсе пабудовы нацыянальнай школы педагогі-вучоныя схілілі на свой бок шэраг палітыкаў. У прыватнасці, сакратар ЦК КП(б)Б В. Кнорын разглядаў спачатку пытанне аб беларускай мове як нацыяналістычную з'яву [2, с. 46]. Пазней ён адзначаў, што беларуская

мова павінна мець такія ж правы, якімі карыстаецца руская мова, бо гэта будзе мець велізарнае палітычнае і міжнароднае значэнне.

Пры наяўнасці станючых адносін да беларускага пытання такіх дзяржаўных і партыйных лідэраў, як У. Ігнатоўскі, А. Баліцкі, Я. Каранеўскі і інш., стала прасцей праводзіць палітыку беларусізацыі асветы. Вынікі нацыянальна-культурнага Адраджэння былі відавочны: у 1921 г. у рэспубліцы функцыянавалі толькі адзінкі школ і дашкольных устаноў з беларускай мовай навучання, а ў 1922 г. – ужо каля 20%. У 1923 г. на беларускай мове функцыянавала 60 % пачатковых школ [2, с. 46]. Цяжкасці існавалі з пераходам на беларускую мову навучання ў сямігадовых школах. Гэта тлумачылася ў тым ліку кансерватыўнасцю ў поглядах настаўнікаў.

Дасягненні ў развіцці нацыянальнай асветы і школы, а таксама і праблемы, адлюстроўваліся на старонках публіцыстычнай і навуковай літаратуры, у перыядычным друку. У 1919 г. быў выдадзены першы выпуск часопіса «Школа і культура Савецкай Беларусі», з 1924 г. пачаў друкавацца часопіс «Асвета». Вынікамі карэннай перабудовы сістэмы народнай адукацыі ў паслярэвалюцыйны перыяд (з 1917 да канца 20-х гг.) можна лічыць: стварэнне адзінай працоўнай свецкай школы; змяненне яе сацыяльнага характару; далейшае фарміраванне і развіццё асноў нацыянальнай школы.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. XI з'езд Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі (22–29 лістапада 1927 году) : Стэнаграфічная справаздача. – Менск : Беларускае дзяржаўнае выдавецтва, 1928. – 478 с.
2. Богуславский, М.В. История педагогики: методология, теория, персоналии / М.В. Богуславский. – М. : Ин-т теории и истории педагогики РАО, 2012. – 436 с.
3. Андрэева, Е. Праблема нацыянальнай школы ў навуковай і публіцыстычнай літаратуры 1917–1924 гг. / Е. Андрэева // Адукацыя і нацыянальна-культурнае адраджэнне : тэз. навук. даклад. Міжнар. канф., Мінск, 26 кастр. 1994 г. : у 2 ч. / НІА. – Мінск, 1994. – Ч. 2. – С. 44–46.
4. Вішнеўская, І. Справа нацыянальнай адукацыі ў XIX – пачатку XX стагоддзя / І. Вішнеўская // Адукацыя і нацыянальна-культурнае адраджэнне : тэз. навук. даклад. міжнар. канф., Мінск, 26 кастр. 1994 г. : у 2 ч. / НІА. – Мінск, 1994. – Ч. 2. – С. 57–59.
5. Грымаць, А. А. Павышаная і сярэдняя агульнаадукацыйная школа / А. А. Грымаць, Л. М. Дрозд, Н. М. Рабава // Народная адукацыя і педагогічная навука ў Беларусі (1917–1945) / пад рэд. Г. Р. Сянькевіч. – Мінск : Народная асвета, 1993. – 495 с.
6. История Белорусской ССР / АН БССР, Ин-т истории ; редкол.: И. М. Игнатенко [и др.]. – Минск : Наука и техника, 1977. – 632 с.
7. Карнейчык, Я. І. Школа і асвета / Я. І. Карнейчык // Гісторыя Беларускай ССР : у 5 т. – Мінск : Навука і тэхніка, 1972. – Т. 2. Беларусь у перыяд капіталізму

(1861–1917 гг.) / рэдкал. тома: К. І. Шабуня (гал. рэд.), А. М. Анфімаў, Ц. Е. Саладкоў. – 688 с.

8. Снапкоўская, С. В. Адукацыйная палітыка і школа на Беларусі ў канцы XIX – пач. XX стст. / С. В. Снапкоўская. – Мінск : НІА, 1998. – 192 с.

9. Снапкоўская, С. В. Гісторыя адукацыі і педагогічнай думкі : вучэб.-метадычны дапамагачы. / С. В. Снапкоўская. – Мінск : БДПУ, 2006. – 308 с.

10. Ціток, З. М. Беларусізацыя як адраджэнне беларускай нацыянальнай школы (20-я гады 20 ст.) / З. М. Ціток // Адукацыя і нацыянальна-культурнае адраджэнне : тэз. навук. дакл. на Міжнар. канф., Мінск, 25–26 кастр. 1994 г. : у 2 ч. / НІА ; рэдкал.: Ул. Гарыцкі [і інш.]. – Мінск, 1994. – С. 53–54.

11. Ціток, З. М. Станаўленне савецкай школы. Асноўныя прынцыпы адзінай працоўнай школы / З. М. Ціток // Народная адукацыя і педагогічная навука ў Беларусі (1917–1945) / пад рэд. Г. Р. Сянькевіч. – Мінск : Нар. асветы, 1993. – 495 с.

УДК 37.091:376

**ЭКОЛОГИЧНАЯ СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ СРЕДА УЧРЕЖДЕНИЯ
ОБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ
ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

*Прокопович Наталья Сергеевна,
Институт повышения квалификации и переподготовки
Белорусского государственного педагогического
университета имени Максима Танка,
Минск, Республика Беларусь
natalliaprokopovich@gmail.com*

В статье представлено понятие «экологичная социокультурная среда», а также рассмотрены основные аспекты формирования экологичной социокультурной среды учреждения образования и её влияние на эффективность инклюзивного образования

Ключевые слова: инклюзивное образование, экологичная социокультурная среда.

**FRIENDLY SOCIOCULTURAL ENVIRONMENT
OF EDUCATION INSTITUTION AS A EFFICIENCY FACTOR
OF INCLUSIVE EDUCATION**

*Natalia Prokopovich,
Institute for Advanced Training and Retraining
Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank,
Minsk, Republic of Belarus
natalliaprokopovich@gmail.com*

The article presents the concept of «friendly sociocultural environment», and also considers the main aspects of the formation of friendly sociocultural environment of an educational institution and its impact on the effectiveness of inclusive education